

Χένρυ Νταϊήβιντ Θόρω:

Πολιτική ανυπακοή

Το 1849 εκδόθηκε ένα δοκίμιο που επηρέασε τόσο την πολιτική φιλοσοφία και θεωρία όσο και την πολιτική πρακτική κοινωνικών κινημάτων και σημαντικών πολιτικών φυσιογνωμιών όπως ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ και ο Μαχάτμα Γκάντι. Συγγραφέας του ήταν ο Αμερικανός Χένρυ Νταϊήβιντ Θόρω, ενώ ο αρχικός τίτλος του δοκιμίου που ήταν «Αντίσταση στην αστική κυβέρνηση» διαφοροποιήθηκε σε «Πολιτική ανυπακοή», εισάγοντας στην ουσία την τακτική της ατομικής και συλλογικής αντίστασης στις αδικίες που διαπράττει η εξουσία.

Το ιστορικό πλαίσιο που διαμορφώνει τη σκέψη και τη δράση του ο Θόρω σχετίζεται με τον αποικιοκρατικό πόλεμο των ΗΠΑ εναντίον του Μεξικού, αποτέλεσμα του οποίου υπήρξε η προσάρτηση του Τέξας, της Καλιφόρνιας και του Νέου Μεξικού, καθώς και η επέκταση της περιοχής στην οποία ίσχυε ο θεσμός της δουλείας. Ο ίδιος αρνείται να στηρίξει μια άδικη κυβέρνηση που διεξάγει έναν άδικο πόλεμο. Βασική σκέψη του ήταν ότι ο πολίτης που υπακούει στις επιταγές της κυβέρνησης με μέσα όπως η καταβολή των φόρων στην ουσία υποστηρίζει τις ανήθικες επιλογές της. Καλεί τους πολίτες να μην περιμένουν απαθείς μέχρι να τους δοθεί η ευκαιρία να ψηφίσουν για μια δίκαιη κυβέρνηση, γιατί το «να ψηφίζεις για τη δικαιοσύνη είναι το ίδιο αναποτελεσματικό με το να εύχεσαι για δικαιοσύνη». Αυτό που πρέπει να κάνει ο πολίτης είναι να εξασκεί τη δικαιοσύνη με το να μη συνεργάζεται με την αδικία. Ο ίδιος εφάρμοσε εμπράκτως τις ιδέες που διακήρυττε, αρνούμενος να πληρώσει φόρους στο αμερικανικό κράτος, ως πράξη διαμαρτυρίας, με αποτέλεσμα να καταλήξει στη φυλακή. Εντέλει αποφυλακίστηκε την επόμενη ημέρα χάρη στην παρέμβαση ενός ανώνυμου δότη, ο οποίος κατέβαλε τον φόρο για λογαριασμό του Θόρω.

- Ποιος είναι ο βασικός όρος που εισάγει στην πολιτική θεωρία και πρακτική ο Χένρυ Νταϊήβιντ Θόρω; Ποια είναι η σημασία του όρου;
- Ποιο είναι το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο γράφεται το δοκίμιο η Πολιτική ανυπακοή, που αρχικά είχε δημοσιευτεί υπό τον τίτλο Αντίσταση στην αστική κυβέρνηση;
- Πώς ο ίδιος ο Θόρω υποστήριξε αυτό που κατέγραψε στο δοκίμιό του;
- Τι αντίκτυπο είχε το δοκίμιο στην πολιτική πρακτική;

Πηγή

Χένρυ Νταϊήβιντ Θόρω, Πολιτική ανυπακοή, μτφρ. Κωνσταντίνα Παπαετροπούλου, επιμ. Χαράλαμπος Μαγουλάς, Ερατώ, Αθήνα 2008.

Η Αφροαμερικανίδα Ρόζα Παρκς και η γέννηση του κινήματος κατά του φυλετικού διαχωρισμού

Οι ρατσιστικοί νόμοι ή αλλιώς the «Jim Crow Laws» ήταν πολιτειακοί και τοπικοί νόμοι σε όλες τις ΗΠΑ, υπήρξαν σε ισχύ από το 1876 έως και το 1965 και αφορούσαν τον διαχωρισμό λευκών και εγχρώμων στα σχολεία, σε δημόσια μέρη, σε μέσα συγκοινωνίας, σε εστιατόρια, τουαλέτες ακόμα και υπαίθριες βρύσες.

Την 1η Δεκεμβρίου 1955, στο Μοντγκόμερ της Αλαμπάμα, η Αφροαμερικανίδα Ρόζα Παρκς, μια σαρανταδύαχρονη μοδίστρα, με μια πράξη πολιτικής ανυπακοής, γέννησε ένα κίνημα κατά του φυλετικού διαχωρισμού στην πόλη αυτή. Η γυναίκα κάθισε στη μέση περιόδου του λεωφορείου, ακριβώς πίσω από τις θέσεις που προορίζονταν για τους λευκούς. Όταν ένας λευκός άνδρας μπήκε στο λεωφορείο, ο οδηγός επέμεινε (κατά τη συνήθη πρακτική του φυλετικού διαχωρισμού εκείνης της εποχής) ότι οι τέσσερις μαύροι που κάθονταν πίσω ακριβώς από τη «ζώνη» των λευκών θα έπρεπε να σηκωθούν από τις θέσεις τους και να τις παραχωρήσουν. Η Ρόζα Παρκς αρνήθηκε ευγενικά να εγκαταλείψει τη θέση της. Η ίδια σημειώνει για το συμβάν στην αυτοβιογραφία της: «Ο κόσμος λέει ότι δεν παραχώρησα τη θέση μου γιατί ήμουν κουρασμένη, αλλά αυτό δεν είναι αλήθεια. Δεν ήμουν σωματικά κουρασμένη, ούτε περισσότερο κουρασμένη απ' όσο ήμουν συνήθως στο τέλος μιας ημέρας στη δουλειά. Όχι, η μόνη κούραση που είχα ήταν αυτή του να υποχωρώ».

Η Ρόζα Παρκς συνελήφθη και καταδικάστηκε για παραβίαση των νόμων της εποχής. Στη συνέχεια, άσκησε έφεση στην καταδίκη της και αμφισβήτησε επίσημα τη νομιμότητα και την ισχύ του φυλετικού διαχωρισμού. Μια ομάδα με το όνομα «Montgomery Improvement Association», η οποία αποτελούνταν από δεκάδες ακτιβιστές και πολίτες που μάχονταν για ίσα δικαιώματα, οργάνωσε ένα μεγαλειώδες μποϊκοτάζ στα λεωφορεία. Πρωτοπόρος αυτής της δράσης υπήρξε ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ. Η κίνηση αυτή κράτησε 381 ολόκληρες μέρες και το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ αποφάνθηκε τελικά ότι ο νόμος του διαχωρισμού ήταν αντισυνταγματικός. Η κίνηση αυτή θεωρείται ένα από τα πρώτα παραδείγματα πολιτικής ανυπακοής στη σύγχρονη ιστορία. Στάθηκε παράδειγμα για δεκάδες αγώνες και διαμαρτυρίες που έγιναν στη συνέχεια.

- Σε ποια χώρα και σε ποια ιστορική περίοδο αναφέρεται το κείμενο;
- Τι περιεχόμενο είχαν οι νόμοι στους οποίους αναφέρεται το περιστατικό;
- Περιγράψτε την πράξη της Ρόζας Παρκς. Θεωρείτε ότι ήταν εύκολο να προβεί σε αυτή την πράξη;
- Ποιον αντίκτυπο είχε η πράξη της Ρόζας Παρκς στην κοινωνία όπου ζούσε;

Η διάσωση του εβραϊκού πληθυσμού στη Ζάκυνθο το 1943

Αμέσως μετά την κατάκτηση της Ελλάδας από τους Γερμανούς (Απρίλιος 1941), άρχισε η καταγραφή των εβραϊκών κοινοτήτων και η περισυλλογή λατρευτικών ή άλλων πολύτιμων αντικειμένων. Η Θεσσαλονίκη, έδρα της μεγαλύτερης εβραϊκής κοινότητας της Ελλάδας, ήταν η πόλη όπου άρχισε ο πρώτος συστηματικός διωγμός Ελλήνων Εβραίων. Μέχρι τις 2 Αυγούστου 1943 περίπου 56.000 Εβραίοι της Θεσσαλονίκης εκτοπίστηκαν κάτω από φρικτές συνθήκες. Από αυτούς δεν θα ξαναγύριζαν παρά μόνο περί τους 1.950.

Ενώ σε όλη την υπόλοιπη χώρα οι διώξεις και οι εκτοπίσεις των Εβραίων διεξάγονταν από τους Γερμανούς αποτελεσματικά, η Ζάκυνθος αποτέλεσε μία μοναδική εξαίρεση. Στα τέλη του 1943 ο Γερμανός διοικητής της Ζακύνθου κάλεσε τον δήμαρχο στο γραφείο του και απαίτησε υπό την απειλή όπλου κατάλογο με τα ονόματα όλων των Εβραίων του νησιού. Έπειτα από πολλή σκέψη ο δήμαρχος Λουκάς Καρρέρ και ο μητροπολίτης του νησιού Χρυσόστομος Δημητρίου, αντιλαμβανόμενοι τι σήμαινε η εντολή αυτή, πήραν τη γενναία απόφαση να περιλάβουν στον κατάλογο μόνο τα ονόματά τους. Ο Γερμανός διοικητής έμεινε άναυδος. Μαζί με ένα γράμμα του μητροπολίτη προς τον ίδιο τον Χίτλερ, στο οποίο αναλάμβανε αμέριστα την ευθύνη για τη διαγωγή των Εβραίων του νησιού, τα δύο έγγραφα αποστάλθηκαν στο Γενικό Αρχηγείο, όπου πρέπει να έκαναν έντονη εντύπωση γιατί η διαταγή της σύλληψης όλων των Εβραίων ακυρώθηκε.

Παρ' όλα αυτά, για κάθε ενδεχόμενο, όλοι οι Εβραίοι της Ζακύνθου διασκορπίστηκαν στα χωριά του νησιού, όπου χριστιανικές οικογένειες τους έκρυψαν και ανέλαβαν τη διατροφή τους. Χάρη στο θάρρος και στην αποφασιστικότητα των δύο ηγετών του νησιού, καθώς και του ντόπιου πληθυσμού, οι 275 Έλληνες Εβραίοι της Ζακύνθου επέζησαν χωρίς ούτε μία απώλεια, από έναν πόλεμο που εξολόθρευσε το σύνολο των ομοθρήσκων τους πανευρωπαϊκά.

- Σε ποια ιστορική περίοδο αναφέρεται το κείμενο;
- Τι ζητούσε ο Γερμανός διοικητής της Ζακύνθου;
- Περιγράψτε την πράξη του δήμαρχου Λουκά Καρρέρ και του μητροπολίτη Χρυσόστομου Δημητρίου. Θεωρείτε ότι ήταν εύκολο να προβούν σε αυτή την πράξη; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
- Ποιον αντίκτυπο είχε η πράξη του δήμαρχου και του μητροπολίτη στην κοινωνία όπου ζούσαν;

Πηγή

Αλέξιος Μενεξιάδης (επιμ.), *Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος και το Ολοκαύτωμα των Ελλήνων Εβραίων 1941-1944*, Εβραϊκό Μουσείο της Ελλάδος, Αθήνα 2005.

Κινητοποιήσεις ενάντια στην πολιτική επιστράτευση

Αρχές του 1943 κι ενώ η Ελλάδα βρίσκεται υπό τριπλή κατοχή, επιβάλλεται το μέτρο της πολιτικής επιστράτευσης. Σύμφωνα με το μέτρο αυτό, όλοι οι κάτοικοι της χώρας ηλικίας από 16 έως 45 ετών είναι υποχρεωμένοι να αναλάβουν την υποδεικνυόμενη από τις αρχές κατοχής εργασία και εκτός του τόπου κατοικίας τους, συγκροτημένοι σε συμβιωτικές ομάδες εργασίας εντός στρατοπέδων. Οι καταστάσεις των επιστράτων αριθμούσαν περίπου 80.000 άτομα. Μέσα στο δεκαήμερο που μεσολάβησε ανάμεσα σε δύο γενικές απεργίες στην Αθήνα (24 Φεβρουαρίου - 5 Μαρτίου 1943), περισσότεροι από 50.000 διαδηλωτές πολιόρκησαν και κατάφεραν να εισβάλουν δύο φορές στο κτίριο του Υπουργείου Εργασίας, παρά τις σφοδρές συγκρούσεις με δυνάμεις των κατακτητών, με στόχο να καταστρέψουν τις ονομαστικές καταστάσεις σύμφωνα με τις οποίες οι αρχές κατοχής θα μπορούσαν να εντοπίσουν τους προς επιστράτευση κατοίκους της Αθήνας. Οι πρωτόγνωρες αυτές κινητοποιήσεις είχαν αποτέλεσμα την καταστροφή μέρος του κτιρίου, το κάψιμο των ονομαστικών καταστάσεων, τον θάνατο τουλάχιστον 6 διαδηλωτών και τον τραυματισμό περισσότερων από 100.

Οι παραπάνω κινητοποιήσεις οδήγησαν στην απόσυρση του μέτρου και στην αντικατάσταση του πρωθυπουργού Λογοθετόπουλου. Στην προσπάθειά του να υποβαθμίσει τον πολιτικό χαρακτήρα των συγκρούσεων, ο απερχόμενος πρωθυπουργός έκανε λόγο για τρομοκρατική δράση μιας μικρής ομάδας «αναρχικών» που παρέσυρε πολλούς εργαζόμενους, παρακωλύοντας τη λειτουργία της αγοράς και λεηλατώντας καταστήματα και κατοικίες, με στόχο την τρομοκράτηση των φιλήσυχων και νομοταγών πολιτών. Ωστόσο οι διαδηλωτές είχαν πετύχει μια πολύ σημαντική νίκη. Ελλείψει καταγεγραμμένων στοιχείων, ελάχιστοι έφυγαν για τη Γερμανία. Η κυβέρνηση αναγκάστηκε να αποσύρει το μέτρο. Η Ελλάδα ήταν η μοναδική κατεχόμενη χώρα στην οποία δεν εφαρμόστηκε η πολιτική επιστράτευση, τη στιγμή που από το 1939 έως το 1945 στα γερμανικά εργοστάσια εργάστηκαν περίπου 17 εκατομμύρια Ευρωπαίοι πολίτες.

- Σε ποια ιστορική περίοδο αναφέρεται το κείμενο;
- Τι σήμαινε το μέτρο της πολιτικής επιστράτευσης για μια κατεχόμενη χώρα;
- Ποιοι και πώς αντέδρασαν στο μέτρο της πολιτικής επιστράτευσης;
- Τι αποτέλεσμα είχαν οι κινητοποιήσεις ενάντια στην πολιτική επιστράτευση στην κατεχόμενη Ελλάδα;

Πηγή

Μενέλαος Χαραλαμπίδης, *Η εμπειρία της Κατοχής και της Αντίστασης στην Αθήνα*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2012.

Η «πορεία του άλατος»

Το 1930 η Μεγάλη Βρετανία επιβάλλει στην αποικία της στην Ινδία τους νόμους περί άλατος, οι οποίοι φορολογούσαν το ινδικό αλάτι με σκοπό η Ινδία να εξαναγκάζεται να εισάγει αλάτι από τη Μεγάλη Βρετανία. Τον Μάρτιο του ίδιου χρόνου ο Γκάντι, ως ένδειξη διαμαρτυρίας για το μονοπώλιο των Βρετανών σ' ένα τόσο σημαντικό και πρώτης ανάγκης προϊόν όπως το αλάτι, ξεκίνησε μια μακρά πορεία 200 περίπου χιλιομέτρων, με σκοπό να παράγει αλάτι και να το μεταφέρει στο εσωτερικό της χώρας χωρίς να καταβάλει φόρους. Η πορεία επαναλήφθηκε από χιλιάδες Ινδούς μέχρι να γίνει ένα πανίσχυρο κίνημα που οδήγησε για πρώτη φορά μια απολιτική και αδιάφορη μάζα ανθρώπων στους πολιτικούς αγώνες. Οι Βρετανοί κατέστειλαν άγρια την πορεία, συνέλαβαν δεκάδες χιλιάδες διαδηλωτές και αρνήθηκαν να κάνουν την παραμικρή παραχώρηση. Στα 1931, ο ίδιος ο Γκάντι κήρυξε την ολοκληρωτική ανυπακοή, φτιάχνοντας συμβολικά αλάτι από θαλασσινό νερό.

Ο ρόλος του Γκάντι στο συγκεκριμένο περιστατικό οδήγησε στη σύλληψη και τη φυλάκισή του από τους Βρετανούς, οι οποίοι ήλπιζαν ότι έτσι θα σταματούσαν τις διαμαρτυρίες που είχε προκαλέσει η πρωτοβουλία του. Αντίθετα όμως η φυλάκισή του οδήγησε σε περαιτέρω αντιδράσεις εναντίον των Βρετανών, οι οποίοι τελικά αναγκάστηκαν να τον ελευθερώσουν και να χαλαρώσουν σε κάποιο βαθμό τους σχετικούς κανονισμούς που αφορούσαν την παραγωγή αλατιού. Αναγνωρίζοντας την πολιτική επιρροή του Ινδού ηγέτη, οι Βρετανοί αναγκάστηκαν να διαπραγματευτούν πολυάριθμες φορές μαζί του στα κατοπινά χρόνια και κάθε φορά ο ίδιος κέρδιζε ευνοϊκότερα μέτρα για τον λαό του. Το κύμα πολιτικής ανυπακοής που πυροδότησε η «πορεία του άλατος» συνέβαλε στην ανεξαρτητοποίηση της Ινδίας από τη Βρετανική αυτοκρατορία.

- Ποιο ήταν το περιεχόμενο των νόμων περί άλατος που επέβαλε η Μεγάλη Βρετανία στην Ινδία το 1930;
- Σε ποια πράξη προέβη ο Γκάντι όταν η Μεγάλη Βρετανία επέβαλε τους νόμους περί άλατος στην Ινδία;
- Τι συνέπεια είχε για τον ίδιο τον Γκάντι η πράξη του;
- Πώς η πράξη του Γκάντι επηρέασε την κοινωνία που ζούσε;